אנשים ומצבים

פרקים אוטוביוגרפיים מתוך הספר:
"Vozdushnyie Puti" ("דרכי אוויר"), 1982;

בוריס פסטרנאק

שלושה צללים; הפרק האחרון (ה)

מרוסית: יהודה גור־אריה

כאשר היכרתי את מאייקובסקי יותר מקרוב, גיליתי במפתיע שיש לנו תכונות טכניות דומות, עיצוב דמויות דומה, חריזה דומה. אהבתי את יפי תנועותיו ושיטפן. יותר מזה לא הייתי צריך. כדי לא לחקותו ולא להראות כמעריצו, התחלתי להחניק בי יסודות שהיו בי כמו גם בו, כמו הטון ההֶרואי, שבמקרה שלי, היה נשמע מזויף, וכן נטיה לאפקטים חיצוניים. דבר זה הֵצַר את המניירה שלי וזיקק אותה.

למאייקובסקי היו שכנים. הוא לא היה בודד בשירה, לא יחיד במדבר. על הבמה לפני המהפכה, היה לו מתחרה, איגור סבריאנין, בזירת המהפכה העממית ובליבות האנשים — סרגיי ייסנין.

סבריאנין שלט באולמות הקונצרטים, ולפי הטרמינולוגיה המקצועית של אמני הבמה, מילא אולמות עד גודש. הוא זימר את שיריו לפי שתיים־שלוש נעימות פופולאריות מתוך אופרות צרפתיות, והדבר לא הגיע לידי חוסר־טעם ולא צרם את האוזן.

חוסר התיחכום שלו, טעמו הגס וחידושיו הלשוניים הבלתי־מוצלחים, יחד עם הדיקציה הפיוטית הנקיה עד קנאה, הזורמת בחופשיות, יצרו ז'אנר משונה ומיוחד, שתחת מעטה של בנאליות הציג סגנון טורגנייבי מתאחר, בשירה.

מימי קולצוב לא הצמיחה אדמת רוסיה יצירה שורשית, טבעית, מתאימה ומקורית יותר מאשר סרגיי ייסנין, בהעניקה אותו מתנה לַזמן עם חופש שאין דומה לו, ובלא להכביד על השי, בשקדנות עממית מכבידה מדי. יחד עם זאת, ייסנין היה פקעת חיה ורוטטת של אותה אמנותיות, שבעקבות פושקין, אנו מכנים אותה התחלה מוצרטית רמה, סטיכיה מוצרטית.

ייסנין התייחס אל חייו, כמו אל סיפור־אגדה. הוא, כמו הנסיך איבן, חצה את האוקיאנוס, רכוב על גבי זאב אפור, ותפס את איזידורה דַנקַן, כמו את ציפור־האש. גם את שיריו כתב כמו שכותבים מעשיה, בצרפו, כמו בקלפים, פסיאנסים של מִלים, או שרשם אותם בדם ליבו. הדבר היקר ביותר אצלו — דמות הנוף הטבעי של מולדתו, היער, רוסיה התיכונה, אזור ריאזאן, הנמסרים ברעננות מדהימה, כפי שנתמסרה לו בילדותו. בהשוואה לייסנין, כשרונו של מאייקובסקי כבד וגס יותר, ובשל כך, אולי עמוק ונרחב יותר. את מקום הטבע של ייסנין תופס אצלו הלבירינט של העיר הגדולה המודרנית, שבה נתעתה ונתבלבלה מבחינה מוסרית, נפשו הבודדה של האדם המודרני, מצבים דרמאטיים, יסורים בלתי־אנושיים, שהוא מצייר.

2

כפי שכבר אמרתי, הגזימו בציון הקירבה שבינינו. פעם, בעת חידוד המחלוקת בינינו אצל אַסֵייב, שם התווכחנו, הוא הגדיר את אי־ההסכמה שבינינו בהומור הקודר הרגיל שלו: "ובכן, אז מה. אנו אכן שונים. אתה אוהב את הברק בשמיים, ואילו אני, במגהץ החשמלי".

לא הבינותי את שקידתו התעמולתית, חדירתו בכוח, שלו ושל חבריו אל דעת הקהל, נהייתו לחברותא, לסדנה, כניעתו לקולו של היום החולף.

עוד פחות מובן היה לי כתב־העת "לֶף", שהוא עמד בראשו, חבר משתתפיו ומערכת הרעיונות שעליהם הוא הגן. החסיד העקיב וההגון ביותר, בחוג זה של שוללים, היה סרגיי טרֶטיאקוב, שהביא את שלילתו אל המסקנה הטבעית. יחד עם פלאטון טרטיאקוב הוא טען, שאין מקום לאמנות במדינה הסוציאליסטית הצעירה, או לכל הפחות ברגע היווצרותה. ואותה אמנות־למחצה, המקולקלת על־ידי התיקונים, מחוייבי הזמן, האמנות הבלתי־יצירתית, החובבנית, אשר פרחה ב"לף", אינה שווה את העמל והטורח המושקעים בה לשווא, ולא קשה לוותר עליה.

פרט למסמך האלמותי והטרום־מותי, "בכל הקול", מאייקובסקי המאוחר, החל מ"מיסטריה־בּוּפה", לא מובן לי. לא מגיעים עד אלי רישומי־חטף מחורזים ברשלנות אלה, חוסר־תוכן משוכלל זה, אמיתות חבוטות, רעיונות נדושים אלה, המשולבים במיומנות כזאת, מבולבלים ולא מתוחכמים. לפי דעתי, זהו מאייקובסקי חסר־ערך, בלתי־קיים. ומפליא שמאייקובסקי חסר־ערך זה נחשב למהפכן.

אך בטעות חשבו אותנו לידידים, וייסנין, למשל, בתקופת אי־שביעות רצונו מהאימאז'יזם, ביקש ממני להפגישו עם מאייקובסקי ולהשלים ביניהם בהנחה שאני המתאים ביותר למטרה זו.

אף שעם מאייקובסקי דיברתי בגוף שלישי ואילו עם ייסנין בלשון "אתה", פגישותי עם האחרון היו נדירות עוד יותר. אפשר למנותן על האצבעות ותמיד הן הסתיימו בהתפרעות. או שנשבענו זה לזה נאמנות, תוך דמעות, או שהתקוטטנו עד זוב דם ובכוח הפרידו בינינו ודחפו אותנו לצדדים.

3

בשנות חייו האחרונות של מאייקובסקי, כאשר לא היתה קיימת שירה כלשהי, לא שלו, ולא של מישהו אחר, כאשר ייסנין תלה את עצמו, כאשר — נאמר זאת בפשטות — חדלה הספרות, שהרי גם ההתחלה של "הדון השקט" היתה שירה, והחלה פעילותם של פילניאק ובַבֶל, פָדין ו־ווסוולוד איבנוב, בשנים אלה, אסייב ידידו המצויין, חכם, מוכשר, חופשי בפנימיותו ולא מסונוור משום דבר, היה לו חבר קרוב לדעה ומשענו העיקרי.

אני התרחקתי ממנו באופן מוחלט. ניתקתי את יחסי עם מאייקובסקי באופן כזה: בלא להתחשב בהודעות שלי על יציאתי מצוות המשתתפים ב"לֶף" ועל כך שאין אני שייך לחוג זה, הוסיפו לפרסם את שמי ברשימת המשתתפים. כתבתי למאייקובסקי מכתב חריף, שאמור היה לעורר את חמתו.

עוד קודם־לכן, בשנים שבהן נמצאתי תחת קסם אִשו, עוצמתו הפנימית וזכויותיו היצירתיות האדירות ואפשרויותיו, ואילו הוא גמל לי בחמימות, כתבתי לו הקדשה על "לאחותי, החיים", ובין יתר השורות כתבתי:

עָסוּק אַתָּה בְּמַאֲזַנֶּנוּ,
בַּטְרַגֶּדְיָה שֶׁל הַמֶּשֶׁק הַלְאוּמִי,
אַתָּה — שֶׁחָלַפְתָּ כַּהוֹלַנְדִּי הַמְעוֹפֵף
עַל־פְּנֵי אֶרֶץ־כָּל־שִׁיר.

אֲדַע, דַּרְכְּךָ לֹא־נֶחְצִית הִיא,
אַךְ כֵּיצַד זוֹ הוֹבִילָה — אֶתְמַהּ
אֶל תַּחַת קוֹרַת בֵּית־זְקֵנִים,
לְצַד דַּרְכְּךָ הַתְּמָה?

4

שתי אמירות מפורסמות על אודות אותו הזמן, התהלכו באותם הימים. אחת: שהחיים נעשו טובים יותר, שמחים יותר, והשניה — שמאייקובסקי היה ונשאר המשורר המוכשר ביותר של התקופה. על הקביעה השניה הודיתי במכתב אישי למחברם של דברים אלה, כי הם מנעו ממני את ניפוח חשיבותי העצמית, דבר שנתפסתי לו באמצע שנות השלושים, לקראת כנס הסופרים. אני אוהב את חיי ושבע־רצון מהם. אין אני זקוק לתוספת של ציפוי־זהב. חיים ללא הסתר, וללא תשומת־לב מצד הציבור. חיים לאור ברק־הראי של ויטרינת תערוכה, אינם נראים לי.

את מאייקובסקי החלו להכניס בכפיה, כמו את תפוחי־האדמה בזמנה של ייקטרינה. זה היה המוות השני שלו. ובזה אין הוא אשם.

5

ביולי 1917 חיפש אותי ארנבורג, לפי עצתו של בְּריוסוֹב. אז היכרתי את הסופר החכם הזה, אדם בעל מבנה נפשי שונה משלי, ניגוד מוחלט, פעיל, בלתי־מסוגר.

אז החל הזדם הגדול של מהגרים פוליטיים, שחזרו מחוץ־לארץ, אנשים שנקלעו בעת המלחמה בנכר ונעצרו שם כנתיני האויב, ואחרים. משוייץ בא אנדריי ביילי. הגיע גם ארנבורג.

ארנבורג שיבח לפני את צבטאייבה, הראה לי את שיריה. בערב־קריאה אחד, בראשית המהפכה, שמעתי אותה קוראה משיריה, יחד עם אחרים שהופיעו באותו המקום. באחד החורפים של הקומוניזם הצבאי נכנסתי אליה בשליחות כלשהי, דיברתי קצת דברים בטלים, שמעתי דברים תפלים כתשובה. לא נוצר מפגש ביני לבין צבטאייבה. חוש השמע שלי היה אז פגום מכל הלהטוטים ושבירת כל המקובל ששרר מסביב. כל מה שנאמר בצורה נורמאלית, ניתז ממני הצידה. שכחתי בכלל, שהמלים כשלעצמן, יש בהן משמעות ותוכן, בצד הקישקושים שנתלו עליהן.

דווקא ההרמוניה של שירי צבטאייבה, בהירות תוכנם, היתרונות שהיו בהם והעדר חסרונות, כל אלה היו לי למכשול, הפריעו לי להבין אותם. אני חיפשתי בכול, לא את התוכן, העיקר, אלא בעיקר את החריפות החיצונית.

זמן רב לא הערכתי את צבטאייבה כראוי, כפי שהתייחסתי גם לרבים אחרים: בַּגריצקי, חלֶבניקוב, מנדֶלשטאם, גומיליוב.

כבר אמרתי שבין הצעירים, שלא ידעו להביע את עצמם בצורה הגיונית, שהעלו לשון עילגת כמעלה טובה, כיתרון, והגיעו למקוריות מתוך חוסר־ברירה, רק שניים, אסייב וצבטאייבה התבטאו בצורה אנושית וכתבו בשפה ובסגנון קלאסי.

ופתאום, התכחשו שניהם ליכולתם. את ליבו של אסייב שבה חלבניקוב. אצל צבטאייבה התחוללו שינויים פנימיים־אישיים. אך לכבוש אותי הספיקה עוד צבטאייבה הקודמת, זו שלפני המהפך בחייה.

6

אותה, צריך היה לקרוא קריאה חוזרת ונשנית. כאשר עשיתי זאת, נדהמתי מרוב פליאה על תהומות הטוהר והעוצמה שנגלו לי. שום דבר דומה לא היה קיים סביב. אסביר בקיצור: לא אחטא אם אומר, שמלבד אַנֶנסקי ובלוק ובהסתייגות כלשהי — גם אנדריי ביילי, צבטאייבה המוקדמת היתה זאת, מה שרצו להיות ולא יכלו, כל יתר הסימבוליסטים. מקום שאמנות המלה שלהם פירכסה חסרת־אונים בעולם של סכמות מומצאות וארכאיזמים חסרי־חיים, נישאה צבטאייבה בקלות מעל מכשולי היצירה האמיתית, פתרה את בעיותיה כבמשחק, תוך ברק טכני שאין דומה לו.

באביב 1922, כאשר היא היתה כבר בחוץ־לארץ, קניתי במוסקבה את ספרה הקטן, "וורסט". מייד כבשה אותי העוצמה הלירית של המבנה הצבטאייבי, המפכה חיים מלאים דם, מבנה מהודק ודחוס בחוזקה, בעל נשימה מלאה וארוכה, לא מתנשם ומתנשף בשורות בודדות, מקיף, בלי קרע בקצב, את כל המשכי החרוזים, תוך פיתוח המחזורת של המשפט כולו.

מארינה צווייטאייבה

איזו קירבה הסתתרה מאחורי תכונות אלה, אולי השפעות דומות שפעלו על שנינו או דמיון כלשהו בעיצוב הדמות, תפקיד דומה של השפעת המשפחה והמוסיקה, אחידות בנקודות המוצא, המטרות וההעדפות. כתבתי מכתב לצבטאייבה, לפראג, מלא התלהבות ופליאה על כך שזמן רב כל־כך החמצתי אותה והיכרתי בה כה מאוחר. היא ענתה לי. נוצר בינינו קשר־מכתבים, שנעשה תדיר ביותר באמצע שנות העשרים, כאשר הופיע "המקצוע" שלה ובמוסקבה נודעו שיריה רחבי התנופה והמחשבה, הבהירים, הבלתי־רגילים בחדשנותם, "פואמת הסוף", "פואמת ההר" ו"צייד העכברושים". התיידדנו.

בקיץ 1935, מבולבל־חושים וכמעט על סף מחלת־רוח בגלל שנה כמעט של נדודי שינה, נקלעתי לפאריס, לכנס אנטיפשיסטי. שם היכרתי את בנה, בֶּתה ובעלה של צבטאייבה, ואהבתי כמו אח את האדם המקסים, העדין והתמיר הזה.

בני משפחתה של צבטאייבה הפצירו בה לשוב לרוסיה. חלקם, בשל געגועיה אל מולדתה וסימפטיה לקומוניזם ולברית המועצות, חלקם, מתוך המחשבה שחייה של צבטאייבה בפאריס אינם מתאימים לה והיא תאֻבַּד שם בריקנות, בלא תגובת הקוראים. צבטאייבה שאלה אותי מה אני חושב על כך. בעניין זה, לא היתה לי דעה מוגדרת. לא ידעתי מה לייעץ לה, ובעצם חששתי מעט, שלה ולמשפחתה הנהדרת יהיה להם קשה ולא נוח אצלנו. הטרגדיה הכללית של המשפחה היתה מעבר לחששותי.

7

בתחילתם של פרקים אלה, כעמודים המתייחסים לילדותי, הבאתי תמונות וסצנות ריאליות ותיארתי התרחשויות חיות, ואילו באמצע עברתי להכללות והתחלתי לסייג את הרצאת הדברים באיפיונים שוטפים. זה חייב היה להיעשות, לצורך הצמצום.

לו סיפרתי כל אירוע ואירוע, כל מצב ומצב בתולדות עניינינו ושאיפותינו המשותפים, שלי ושל צבטאייבה, הייתי יוצא הרחק מעבר לגבולות שהצבתי לעצמי. צריך הייתי להקדיש לכך ספר שלם, כה רבים היו הדברים שחיינו אותם ביחד, דברים שמחים וטראגיים לסירוגין, תמיד בלתי־צפויים ותמיד, מפעם אחת לשניה, מרחיבים את חוג הראייה, הדדית.

אך גם כאן ובפרקים הבאים אמנע מעניינים אישיים ופרטיים ואגביל את עצמי לעיקר ולכללי.

צבטאייבה היתה אשה עם נפש יוצרת של גבר, החלטית, לוחמת, בלתי־נכנעת. בחיים וביצירה היא שאפה בתקיפות, בתאוותנות וכמעט באכזריות של חיית טרף, לשלמות ודייקנות ובשאיפה זו היא התרחקה והקדימה את כולם.

מלבד המעט הידוע, היא כתבה דברים רבים, שלא מוכרים אצלנו, יצירות סוערות אדירות, אם בסגנון של סיפורי־עם רוסיים, אחרות לפי מוטיבים של מסורות היסטוריות ומיתוסים ידועים.

פירסומם יהיה חג גדול וגילוי לשירתנו, ובבת־אחת, במתן אחד, יעשיר אותה במתת מאוחרת וחד־פעמית זו.

אני חושב שמצפה לצבטאייבה בחינה מחודשת והכרה גדולה ביותר.

היינו ידידים. נשתמרו אצלי כמאה מכתבים ממנה, תשובות לשלי. על אף מה שסיפרתי קודם, על המקום שתפסו בחיי איבודים ואובדנים, קשה לתאר כיצד יכלו ללכת לאיבוד אי־פעם מכתבים יקרים ושמורים אלה. גרמה לאיבודם, דווקא הגזמת־יתר בשמירתם. בשנות המלחמה ונסיעותי לביקור המשפחה שפונתה לעורף, אחת העובדות במוזיאון על שם סקריאבין ומעריצה גדולה של צבטאייבה וידידה טובה שלי, הציעה לי לקחת למשמרת מכתבים אלה, יחד עם מכתבי הורי, כמה מכתבים של גורקי ורולאן. את כל אלה היא הניחה בכספת של המוזיאון, אך מן המכתבים של צבטאייבה לא רצתה להיפרד, לא הניחה אותם מידיה ולא בטחה בחוזק דפנותיו חסינות־האש של הארון.

שנה שלמה היא גרה מחוץ לעיר וכל ערב נשאה את המכתבים במזוודת־יד לחדרה, ובבוקר לקחה אותם אתה לעיר, למקום עבודתה. פעם, בחורף, היא חזרה עייפה מאוד אל בֵּיתה, במעון החורף. במחצית הדרך מן התחנה, ביער, היא תפסה את עצמה, שהשאירה את המזוודונת עם המכתבים בקרון החשמלית. כך נסעו להם ואבדו מכתביה של צבטאייבה.

8

במשך עשרות השנים שעברו מאז פירסום "מגילת חסות", חשבתי הרבה פעמים, שלו הזדמן לי להוציא מהדורה נוספת, הייתי מוסיף לה פרק על קווקאז ועל שני משוררים גרוזינים. הזמן חלף, ולא נראה צורך לתוספות אחרות. נשאר רק החֶסר של פרק זה. עכשיו אכתוב אותו.

סמוך לשנת 1930, בחורף, בא לבקר אותי במוסקבה, יחד עם אשתו, המשורר פאולו יאשבילי, איש העולם הגדול, מבריק, משכיל, בעל־שיחה מעניין, אירופאי, יפהפה. כעבור זמן קצר, אצל שתי משפחות, שלי ושל משפחת ידידים אחרת חלו שינויים, סיבוכים ומהפכים שהיו קשים, מבחינה נפשית, לכל המשתתפים. זמן־מה לא היה לנו, לי ולידידתי, שלאחר־מכן נעשתה אשתי השניה, היכן להניח את ראשנו. יאשבילי הציע לנו מקום־מקלט אצלו בטיפליס.

קווקאז, גרוזיה, אנשיה המיוחדים, חייה העממיים, נתגלו לי אז כגילוי ממש. הכל היה חדש בשבילי, הכל הפליאני. בעומקי המבואות של רחובות טיפליס תלויים היו גושי אבן אפלים. החיים המוחצנים מן החצרות אל הרחוב, של האוכלוסיה העניה, הם יותר אמיצים, פחות מוסתרים מאשר בצפון, חיים גלויים יותר, פתוחים. הסימבוליקה של אגדות העם, מלאת מיסטיקה ומשיחיות, מוסיפה דמיון לחיים, וכמו בפולין הקתולית, הופכת כל אחד למשורר. תרבותה הגבוהה של שכבת העלית של החברה, חיי הרוח בדרגה כזאת באותן שנים, כבר נדירים עכשיו. פינות־החמד של טיפליס מזכירות את פטרבורג, סבכות־החלונות, של קומות־הקרקע הקלועות בצורת סל־נצרים או נבל, סימטאות יפהפיות. תיפוף הטמבור, העוקב אחריך ומשיג אותך תמיד, הולם את הריתמוס של האשה הלֶזגינית (מעממי הקווקאז). פעיית הגדי של חמת־החלילים וכלי־נגינה אחרים. רִדתו של ערב דרומי אל העיר, מלא כוכבים וריחות מן הגנים, הקונדיטוריות ובתי הקפה.

9

פאולו יאשבילי הוא משורר מצויין של התקופה הפוסט־סימבוליסטית. שירתו נבנית על נתונים מדוייקים ועל עדות החושים. היא מסוג הפרוזה האירופית החדישה של ביילי, המסון ופרוסט וכמוה רעננה ומלאת התבוננות חדה, חודרת ומפתיעה. זוהי שירה יצירתית ברמה גבוהה. אין היא עמוסה באפקטים חיצוניים דחוסים עד גודש, יש בה הרבה מרחב ואוויר. היא מתנועעת ונושמת.

מלחמת העולם הראשונה השיגה את יאשבילי בפאריס, כסטודנט בסורבון. בדרכי עקלתון חזר למולדתו. בתחנה נורבגית נידחת נרדם יאשבילי ולא שם לב שהרכבת שלו עברה. זוג צעיר נורבגי, כפריים, שבאו מעומק מחוזם, במזחלת, לתחנת הרכבת, לקחת את הדואר, ראו את פיזור־נפשו של הדרומי הלוהט, ואת מה שקרה לו. הם רחמו על יאשבילי, ולא ידוע כיצד הצליחו להידבר אתו, הובילו אותו לחוותם, עד לרכבת הבאה, שאמורה היתה לעבור רק ביממה הבאה.

יאשבילי ידע לספר בצורה נפלאה. הוא היה מספר של הרפתקאות מבטן ומלידה. תמיד קרו לו דברים בלתי־צפויים, ברוח הנובלות האמנותיות. מקרים מוזרים נהו אחריו, היה לו הכישרון לתאר אותם, היתה לו יד קלה. הוא שפע כשרונות. עיניו האירו באש נשמתו, שפתיו האדימו מאש תשוקותיו. פניו כהים ושרופים מלהט נסיונות חייו, כך שהוא נראה מבוגר מכפי גילו, אדם מיוגע מנסיון־חיים רב.

ביום בואנו הוא זימן את חבריו, חברי הקבוצה שהוא היה מנהיגה. אינני זוכר מי בא אז. נכח ודאי שכנו, ליריקן מעולה ובלתי־מזוייף, ניקולאי נַדיראדזֶה. והיה טיציאן טאבידזֶה עם אשתו.

10

כמו עכשיו רואה אני את החדר. וכי כיצד אוכל לשכוח? אותו ערב, מבלי לנחש איזה גורל איום מחכה לו, הנחתי את זכרונו בזהירות, שלא יישבר, בתחתית נשמתי, יחד עם כל הארועים האיומים שהתרחשו בחדר זה ובקירבתו.

מדוע ניקרו אלי שני אנשים אלה? כיצד לכנות את יחסינו? שניהם נהפכו לחלק ממרכיבי עולמי האישי. לא העדפתי אחד על פני רעהו. גורלם של שניהם, יחד עם גורלה של צבטאייבה עתידים היו להיות צערי הגדול ביותר.

11

בעוד יאשבילי היה מבחינה חיצונית כעין תופעה של כוח צנטריפוגאלי, הרי טיציאן טאבידזה היה מכוון כולו פנימה, ובכל שורה שלו ובכל צעד קרא אל תוככי נפשו העשירה, מלאת ניחושים ותחושות מוקדמות.

העיקר בשירתו — תחושת העוצמה הלירית הבלתי־נדלית, הניצבת מאחורי כל שיר שלו, משקלו הרב יותר של מה שלא נאמר, ואשר עוד ייאמר, לעומת הנאמר בשיר. נוכחות זו של מלֵאים נפשיים בלתי־נגרעים, מעניקה רקע ורובד נוסף לשיריו ומוסיפה להם אווירה מיוחדת, שבה הם ספוגים, והמהווה את יופיים המריר המיוחד. יש בשיריו כל־כך הרבה נשמה, כפי שהיה בו עצמו, נשמה מורכבת, מוצנעת, מכוונת כולה אל הטוב, מסוגלת לראות נכוחה ונכונה להקרבה עצמית. כאשר אני חושב אל יאשבילי, באים לי בראש מצבים עירוניים: חדרים, ויכוחים, הופעות בציבור, כישרון־דיבור מתיז־ניצוצות של יאשבילי במסיבות ליליות רבות־משתתפים.

המחשבה על טאבידזה מביאה אל איתני הטבע, לפני עיני הדמיון ניצבים מקומות כפריים, מרחבי מישור פורח, גלי הים.

צפים עננים, ויחד עמם, במרחק מתייצבים הרים. אתם נמזגת דמותו המוצקה והגוצה של המשורר המחייך. הילוכו מתנדנד מעט. כאשר הוא צוחק, מרטט כל גופו. הנה הוא מתרומם, ניצב בצידו אל השולחן ומקיש בסכינו בבקבוק, כדי לשאת נאום. מתוך הרגל להרים כתף אחת גבוה יותר מרעותה, הוא נראה מעט עקמומי.
בית אחד ניצב בקודז'ורי, בפינת מפנה הדרך. הדרך מתרוממת לאורך חזיתו, אחר־כך, לאחר שמקיפה את הבית, היא נמשכת לאורך הקיר האחורי. את כל ההולכים והנוסעים בדרך רואים מן הבית פעמיים.
זוהי תקופה של התלהטות הזמן, כאשר, לפי הערתו הפקחית של ביילי, נצחון המטריאליזם ביטל את המֶטַריה בעולם. אין מה לאכול, אין מה ללבוש. אין מסביב שום דבר מוחשי, רק אידאות. אם איננו מתים, זה רק הודות לידידים־מחוללי הניסים מטיפליס, שתמיד משיגים משהו ומביאים, ולא ידוע כיצד, מציידים אותנו בהלוואות מהוצאות הספרים.
אנו מתאספים, מחליפים חדשות, אוכלים צהריים, קוראים זה לזה משהו. נשיבת הקור, מגיעה כמו באצבעות את עלי הצפצפה הכספיים, לבני־הקטיפה בצידם השני. האוויר גדוש ניחוחי דרום משכרים. כמו עגלה כלשהי, הפונה וסובבת על ציר הסרן הקדמי, כך הלילה במרומים, מסובב לאיטו את כל המֶרכב של עגלת־הכוכבים הגמלונית העצומה. ובדרך מהלכים העוברים־ושבים ונוסעות כרכרות ומכוניות, וכל אחד מהם נראה פעמיים.
או שאנחנו בדרך הצבאית של גרוזיה, או בבורז'ום, או באבאסטומאן. או אחרי נסיעות־טיול, נופים יפהפיים, אחרי ארוע כלשהו, או מסיבת־יין, כל־אחד בשן־ועין, ואני עם עין פגועה מנפילה אצל הבאקוריאנים, או בביקור אצל לאונידזה, משורר מיוחד במינו, הקשור יותר מכל האחרים בנבכי השפה שבה הוא כותב, ולכן ניתן פחות מכולם לתירגום.
הילולה לילית על העשב, ביער, בעלת־בית יפהפיה, שתי בנות קטנות מקסימות. למחרת, בואו המפתיע של זמר־עם נודד, מבצע אימפרוביזציות, עם חמת־חלילים וכישרון גדול לאילתור לגבי כל מסובי השולחן, לכל אורח ואורח, עם טקסט מתאים וכושר לתפוס כל תנועה, לשם נאום ברכה, למשל, כמו לכבוד עיני הפגועה.
או שאנחנו על חוף הים בקובולטי. בחוץ סערה וגשמים ובאחד הפונדקים נמצא אתנו סימון צ'יקובאני, מי שעתיד להיות אמן הדיוקן הבהיר בציור, אז עדיין צעיר לימים. ומעל לקו כל ההרים והאופקים, ראשו של המשורר המחייך, ההולך לצידי ואותותיו המאירים של כשרונו המחונן, וצל העצב והגורל על פני חיוכו ועל פניו. ואם שוב אני נפרד ממנו עכשיו בדפים אלה, תהיה זו פרידה מכל יתר זכרונותי.

סיום

כאן מסתיימים הפרקים הביוגראפיים שלי.
להמשיך אותם הלאה, היה לי קשה ביותר. במבט על ההמשך, צריך היה לדבר על שנים, מצבים ואנשים וגורלות הלכודים במסגרת המהפכה.
על עולם שלם של מטרות ושאיפות סתומות, בעיות ועלילות, הבלגה חדשה, חומרה חדשה ונסיונות חדשים שהציב עול זה לפני אישיותו של האדם כבודו וגאוותו, עמלו וכושר־הסבל שלו.
הנה הוא נסוג אל מרחקי הזכרונות, עולם יחיד ואין־דומה־לו, והוא נתלה באופק כמו ההרים, הנראים מן השדה, או כמו עיר גדולה ורחוקה, שעשנה עולה באור האודם הלילי.
לכתוב על זה צריך כך, שידום הלב וייסמרו השערות.
לכתוב על כך באופן שיגרתי ורגיל, מבלי להדהים, לכתוב בצורה חיוורת יותר מכפי שתיארו את פטרבורג גוגול ודוסטוייבסקי — לא רק שזה חסר־טעם וחסר הגיון, לכתוב כך — זו שיפלות וחוצפה.
אנו רחוקים עדיין מאידאל זה.
(אביב 1956 — נובמבר 1957) ■

Борис Пастернак

חתום והחתם את רעיך!

דמי חנוכה — מנוי על

"עתון 77"

"ישהונג"
בע"מ

רח' הס 14, ת"א
טל' 653147, 651239

חימיקלים בסיסיים
ומתכות מסוגים שונים.
יבוא — יצוא — חליפין
קומיסיון

יש לנו לו תכניות
ביטוח חיים
ואפשרויות בלתי מוגבלות לשילוב ביניהן
אחת מהן היא בדיוק
התכנית שתעניק לך
ולמשפחתך
בטחון מלא!

פנה אל סוכן "ירדניה-הלבנון"

ירדניה·הלבנון
ביטוח, אחריות ובטחון